

23. Bal M. *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. — Toronto, University of Toronto Press, 1985.
24. Bal Mieke. *The Narrating and the Focalizing: A Theory of the Agents in Narrative // Style: Vol. 17, №2, Spring, 1983. — P. 234-269.*
25. Barthes R. *The Death of the Author: Modern Criticism and Theory. A Reader*. — London & New York, 1991. — C. 167-168.
26. Booth C. Wayne. *The Rhetoric of Fiction*. University of Chicago Press. — 1961. — P.149-165.
27. Booth W.C. *Distance and Point of View: An Essay in Classification*. — *Essays in Criticism*. — A Quartely Journal of Literary Criticism. 1961. — Vol. II. — № 1-2. — P.60-79.
28. Brooks C., Warren R. *Understanding Fiction*. — Second ed. — N.Y.: Appleton-Century-Crafts, (cop.1959). — 688p.
29. Chatman Seymour. *Who is the best narrator? The case of The Third Man // Style. — Vol. 23. — No. 2. — Summer 1989. — P. 183-196.*
30. Fowler R. *Linguistic Criticism*. Oxford, Oxford University Press, 1986. Див. також Fowler R. *How to see through language: Perspective in fiction // Poetics 11(1982) — p.213-235.*
31. Friedman W. *Point of View in Fiction. The Development of a Critical Concept*. — *Publications of the Modern language Association of America*. — Vol.70. — 1955. — № 5. — P. 1160-1184.
32. Genette G. *Narrative Discourse Revisited*. Oxford, Basil Blackwell, 1988.
33. Leech G. N., M. H. Short. *Style in Fiction*. London: Longman. 1981.
34. *Narrative Method and Point of View // The New Encyclopedia Britannica. — Vol.23, 1993. — C.119.*
35. Scholes Robert, Kellog Robert. *The Nature of Narrative*. — N.Y., OUP, 1966. — P. 240-282.
36. Short M. *Understanding texts: point of view // Language and understanding*. Research Centre for English and Applied Linguistics University of Cambridge. — OUP, 1995. — P. 170-199.
37. Stanzel F. K. *A Theory of Narrative*. Cambridge University Press. 1984. — 293p.
38. Toolan Michael. *Analysing Conversation in Fiction: An Example from Joyce's Portrait // Language, Discourse and Literature/R. A. Carter, P. W. Simpson et al. London: Unwin Hyman Ltd, 1989. — P.195-211.*
39. Wales K. *A Dictionary of Stylistics*. — London, Longman, 1989.

Ivan Bekhta. Linguistic and narrative problems of point of view of the author in fictional discourse. The article considers the authorial influence on the organization of fictional discourse in the light of his individual point of view. In textual realities the author serves an integral part of fictional discourse. His point of view in the textual communication is exposed by dialectics of his freedom that facilitates his creative processes.

Володимир Буда

СТИЛІСТИЧНА ФУНКЦІЯ ТОПОНІМІВ У РОМАНІ УЛАСА САМЧУКА “ГОРИ ГОВОРЯТЬ!”

Топонімний простір роману Уласа Самчука “Гори говорять!” насичений значною кількістю назв географічних об’єктів. У цьому творі власні географічні назви виконують, перш за все, номінативну функцію, однак не менш важливим є їх стилістичне навантаження. Відомо, що “національна традиція визначає онімичну символіку (в українській літературі передусім — Дніпро, Київ...)” [2, с. 171]. Події, відтворені в згаданому романі, відбуваються серед найвищих вершин Карпат, тому у ньому використано чимало оронімів: Говерла, Петрос, Піп-Іван, Близниця. На це вказує і промовиста й образна назва твору. Адже для українського верховинця кожна кичера чи грунь, найвищі шпилі Чорногори або Близниці — то живі істоти. Гашина Лукаш стверджує, що топонім насамперед називає місцевість, а “алегорією стає тоді, коли позначає абстрактну ідею, втілену в географічному імені з чітко закріпленим постійним значенням” [4, с. 194]. Частково погоджуючись із цим положенням, ми дотримуємося думки, що більшість онімів роману здатні стати поетонімами. Це підтверджує й теза Ю. Карпенка: “В творі і на твір повинні працювати всі власні імена” [3, с. 16].

В аналізованому тексті персоніфікується узагальнений образ гір. Саме через буття, сприймання, прагнення цього оригінального “персонажа” передається сутність найзахіднішої гілки українського народу. Згаданий персоніфікований образ розвивається у напрямку від пасивного сприймання навколишньої дійсності до активного втручання в неї. Спочатку це статика, холодна байдужість: “*Минали вечори, ночі, дні. Сонце виходило й заходило. Літо*

міння зими й навпаки. Ліси й зори шуміли щодня однаково. Гори ніколи не сходили з своїх місць” (18). Насичення тексту короткими простими реченнями створює картину мінливості життя — лиш гори на місці, лише вони вічні тут.

В іншому контексті автор наголошує на вразливості, беззахисності цих велетнів: “Гори багаті чарами краси, дивовижністю будови і невмирущию красою. Все тут на місці й необхідне. Все так є, як повинно бути. Але гори завжди наївні. Ці потужні, незграбні велетні даються легко на обман. Приходять дикі шахраї та зловживають їх невинною довірливістю” (35). Тут вже явно простежується персоніфікація, яка отримує продовження в епізоді, де йдеться про переслідування русинів мадярською владою: “Ніхто не знав, що сталося й за що вішають невинних людей. А гори й сонце дивилися на це й мовчали. Лиш порою, здавалося, набігав на них якийсь смуток, і вони палали невидимим, але чуйним гнівом. Надходила пора великих змін” (54).

Статика образу гір різко порушується у другій частині роману, в якій оповідається про пробудження національної свідомості закарпатських українців: “На гори ліг туман. Тяжкий, мов віки, й мертвий, як скелі. Шпилі Говерли, Петроса, Близниці, величного, як храм, Туркула, могутнього Попа-Івана гордо знялись у височінь, сягнули хмар, продерли їх слив’яну масу й виглядають далекого дорогого гостя — величне світило землі...”

... Ушухає і вкладається, забираючи за собою слід великого сну, довга, тяжка ніч і шпиль Говерли вже вітає перший промінь жагучого світила...” (123). Дійсно, “... в художньому тексті ... немає непромовистих імен. Треба лише встановити, що і скільки промовляють там власні назви” [2, с. 170]. У цьому описі ороніми є дуже промовистими: традиційну картину боротьби темряви і світла вони підсилюють динамікою — вершини не чекають пасивно перемоги світила, а протинають хмари, рвучись до нього. Як імена персонажів звучать назви найвищих шпилів Чорногори. Саме Говерлою, Туркулом, Попом-Іваном проходив отой давній штучний кордон, який розмежовував гуцулів на австрійських та угорських і, одночасно, споконвіку єднав закарпатських русинів з усім українським етносом.

Для творчої манери прозаїка характерне нанизування назв-оронімів, що є типовим способом зображення місця події. У романі такі картини є панорамними, бо читач разом із персонажами з якоїсь вершини може побачити близькі і далекі гірські обшари: “Звідсіля видно Близницю, Драгобрат, на тініч велично здіймаються Сняк, Довга, Хом’як” (25).

Наступне нанизування оронімів творить картину людського огрому, який суне “з ґрунє Бубне, Цап’ок, Верховівка, Лопушанка... з гір, хацавин — до долу — “правди послухати” (124). “Наївні гори” та їх справжні володарі пробудились од сну, вони ще не певні своїй силі, та вже якась ідея веде їх.

Очевидно, що той духовний початок — це давня історична пам’ять про спільне минуле з усім українським народом. Фактично роман починається цією темою. У звичайному описі інтер’єру гуцульської хати Цоканів сконцентровані назви тодішніх духовних центрів України, міст, знаних своїми монастирями і святинями: “На передній стіні в два ряди образи, які століттями стягалися сюди з усіх сторін — з Мукачева й Ужгорода, з далекого Почаєва й, навіть, з Києва” (6). Це не простий набір ойконімів, а той випадок, “... коли поетонім називає ... який-небудь топографічний ... об’єкт, ореол художнього твору переносить його в обстановку вимислу та гри” [1, с. 169].

Отже, серед топонімів, ужитих в романі Уласа Самчука “Гори говорять!”, переважають ороніми й ойконіми, які, крім номінативної, виконують важливу стилістичну функцію. Вона виявляється насамперед у посиленні експресивності відповідних художніх описів, що значною мірою досягається шляхом своєрідної персоніфікації аналізованих онімів.

Література

1. Калинин В.М. Несколько замечаний к теории онимного пространства литературного произведения // Научные записки Кировоградского держ. пед. ун-та. Серия: Филологические науки (мовознавство). — 2001. — С. 167-169.
2. Карпенко Ю.О. Власні назви в художній літературі // Научные записки Кировоградского держ. пед. ун-та. Серия: Филологические науки (мовознавство). — 2001. — С. 170-172.
3. Карпенко Ю.А. Специфика имени собственного в художественной литературе // Onomastika. Rocznik XXXI. — Wydawnictwo polskiej akademii nauk. — 1986. — С. 5-22.

4. Лукаш Г.П. Поетика історичного топоніма в українській поезії // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту. Серія: Філологічні науки (мовознавство). — 2001. — С. 192-195.
5. Самчук У.О. Горн говорять! — Ужгород: Карпати, 1996. — 270 с.

Volodymyr Buda. Stylistic Function of Toponyms in Ulas Samchuk's novel "Mountains speak!". The toponymical space of the novel by Ulas Samchuk "Mountains speak!" is researched in this article. Most attention is paid to the peculiarities of stylistic usage of homonyms and toponyms. To dynamics of the image of the mountains is observed.

Софія Козак

ФРЕЙМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ І ЛЮДИНИ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі творів Томаса Гарді)

Як і кожна наука, лінгвістика проходить у своєму розвитку певні етапи, що характеризуються постійним удосконаленням форм і методів наукового пізнання, повною або частковою зміною підходу до самої наукової дисципліни. Сьогоднішній етап у розвитку лінгвістики особливо вирізняється такими рисами, як антропоцентризм та когнітивізм. Принцип антропоцентризму передбачає дослідження мови в діяльній аспект, орієнтацію на людину як основну фігуру мовленнєвої діяльності. Відбувається становлення парадигми антропологічної лінгвістики, в якій мова мислиться не як деяка безлика іманентна система, а така, що складає конститутивну властивість людини. Остання формується у фундаментальних своїх рисах під впливом її загальної біологічної та нейрофізіологічної будови та тісно пов'язана з мисленням та духовно-прагматичною її діяльністю, знанням про світ [5, с. 98].

Антропоцентризм як особливий принцип сучасного лінгвістичного дослідження полягає в тому, що наукові об'єкти вивчаються переважно за їх роллю, призначенням і функцією у розвитку людської особистості з метою її подальшого вдосконалення в умовах взаємовідносин з навколишнім світом, який постійно змінюється і ускладнюється. При цьому людина стає центральною фігурою та здійснює аналіз явищ, що розглядаються, визначаючи їх перспективу, вагомість і кінцеву мету, відображену в її мовній свідомості [3, с. 6]. Це означає, що поступ у розв'язанні будь-яких мовознавчих проблем на сучасному етапі неможливий без принципу когнітивності, згідно з яким мовні структури проєктуються на категорії мислення людини.

Когнітивна методологія передбачає перш за все вивчення способу репродукції знань, ідей, думок, здобутків людського розуму за допомогою відповідного мовного інструментарію. Намагаючись пізнати навколишній світ, людина певним чином деталізує його, формуючи при цьому образи-уявлення — ментальні репрезентації, що являють собою деяку модель знань про сутність цього світу, яка є не тільки результатом пізнавального процесу, а й знаряддям подальшої діяльності людини.

Когнітивні стратегії лінгвістики, її різних напрямів пов'язані переважно з психологічними та соціальними процесами, мисленням, вчинками та діяльністю людини. Когнітивна семантика у її різних проявах, природа когнітивних процесів, загальнолюдські механізми когніції, ментальні особливості певних соціальних груп — ці та інші питання повинні бути в центрі уваги антропологічної когнітивної лінгвістики, важливої науково-методологічної основи теорії і практики дискурсу, дискурсного аналізу, дискурсознавства [1, с. 99].

Дискурс — складне міжкатегоріальне явище. Питання дискурсу таке ж неоднозначне, як і поняття мови, свідомості, мислення, буття. Але саме завдяки своїй невизначеності і різноплановості (як це часто буває) дискурс став одним із найпопулярніших феноменів у сучасній лінгвістиці.

Тракування поняття "дискурс" носить нестійкий характер. У 50-70 роках минулого століття його розглядали як зв'язне мовлення (connected speech) [12], когерентний текст [7] або як результат інтерактивного процесу у соціокультурному контексті [14].

У сучасній лексикографії діапазон тлумачення цього поняття розширився. Так, німецький тлумачний словник видавництва "Duden" подає такі значення дискурсу, як: 1) методично скомпонований твір, трактат з певної [наукової] тематики (methodisch aufgebaute Abhandlung über ein bestimmtes [wissenschaftliches] Thema); 2) жвава розмова, дискусія (lebhaftes Gespräch; Diskussion); 3) фактично реалізовані висловлювання одного зі співрозмовників на основі його